

мического развития. Материалы научной конференции (Москва, 28 ноября 2001 г.). – М. : ВНИИСЗ, 2002. – С. 413-414.

15. Криминология. Учебник / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, В. В. Лунева. – М., 2004. – С. 1, 3.

16. Государственное управление: основы теории и организации. Учебник / под ред. В. А. Кобзаненко. – М., 2000. – С. 75.

17. Самбор Н. А. Очерки к состоянию административно-деликтной политики Украины / Н.А. Самбор // Юридическая наука. – 2014. – № 1. – С. 122-126.

18. Петков С. В. Адміністративна деліктологія – наріжний камінь адміністративно-правової реформи в країнах Східної Європи / С. В. Петков // Публічне право. – 2011. – № 3. – С. 46-47.

19. Татарян В. Г. Проблемы кодификации административно-деликтного законодательства государств-участников Содружества Независимых Государств : Дис. ... д-р юрид. наук : 12.00.14 / В. Г. Татарян. – М., 2005. – 495 с.

УДК 323.21

Сікорський О. П., к.ю.н., ст. викладач кафедри
правознавства Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова
(Гуманітарний інститут)

Основні напрями удосконалення адміністративної відповідальності у сфері обігу зброї та небезпечних речовин

Актуальність даної статті полягає у висвітленні проблемних питань реформування адміністративно-деликтного законодавства у сфері обігу зброї та небезпечних речовин.

Ключові слова. Зброя, небезпечні речовини, адміністративна відповідальність, обіг.

Актуальность данной статьи состоит в характеристике проблемных вопросов реформирования административно-деликтного законодательства в сфере оборота оружия и опасных веществ, необходимости принятия.

Ключевые слова: оружие, опасные вещества, административная ответственность, обращение.

The relevance of this article consists in considering the problems of reformation of administrative legislation in the sphere of circulation of arms and explosives.

Keywords: weapons, explosives, administrative responsibility, circulation.

Актуальність теми. Створення належних та безпечних умов існування громадян, захист прав, свобод та законних інтересів кожної особи є пріоритетним завданням держави. Одним з напрямів реалізації цього завдання є забезпечення громадської безпеки. З цією метою державою здійснюються заходи спрямовані на обмеження обігу зброї, вибухових речовин, які можуть загрожувати життю та здоров'ю громадян. Забезпечення належного обігу предметів, що становлять потенційну небезпеку, здійснюється за допомогою адміністративно-правового режиму, який в адміністративному праві отримав назву режим дозвільної системи. Його метою є регулювання порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання небезпечних предметів.

Стан наукового дослідження. Проблемам реформування адміністративно-деліктного законодавства присвячені розробки провідних фахівців у галузі адміністративного права – В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, С.В. Ківалов, Л.В. Коваль, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, М.М. Тищенко, В.В. Цветков, Н.В. Хорошак, В.К. Шкарупа, М.К. Якимчук, О.М. Якуба, Х.П. Ярмач та багато інших.

Метою даної статті є адміністративно-правова характеристика складу правопорушень у сфері обігу зброї та небезпечних речовин, розробка пропозицій щодо удосконалення цих норм.

Виклад основного матеріалу. Важливим елементом режиму дозвільної системи – є відповідальність за порушення „режимних” правил. Значущість цього елементу визначається тим, що для адміністративно-правового режиму, характерний імперативний метод правового регулювання, який ґрунтується на засадах панування і підкорення, зобов'язуючому типі регулювання і виражається в юридичній нерівності суб'єктів правовідносин [1, с. 272].

Адміністративна відповідальність виступає дієвим засобом підтримання режиму дозвільної системи, за допомогою якого здійснюється вплив на поведінку всіх учасників адміністративних правовідносин, що виникають з приводу здійснення правил дозвільної системи з метою приведення їх поведінки у належний стан, який вимагається правовими нормами, що направлені на забезпечення функціонування зазначеного режиму.

Стосовно адміністративної відповідальності слід зазначити, що в юридичній науці сьогодні їй приділяється достатньо уваги. Проте, єдиного підходу до визначення адміністративної відповідальності в юридичній літературі не існує, про що свідчать і положення чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення, де таке визначення відсутнє. Тому, поняття адміністративної відповідальності, її змісту і обсягу дотепер залишається одним із найбільш суперечливих питань української адміністративно-правової науки.

Поняття адміністративної відповідальності не закріплене в чинному законодавстві. Проблема полягає в тому, що вчені розглядають його по-різному. Більш обґрунтованим і змістовним, на наш погляд, є визначення, запропоноване О.І. Міколенком. Під адміністративною відповідальністю він має на увазі особливий вид юридичної відповідальності, передбачений чинним адміністративним законодавством, який настає за вчинення адміністративного проступку і полягає в накладенні в особливому процесуальному порядку на винних осіб адміністративних стягнень [2, с. 19].

Як явище правової дійсності, адміністративна відповідальність характеризується двома видами ознак:

- ознаки, властиві юридичній відповідальності в цілому (основні);
- ознаки, що відмежовують адміністративну відповідальність від інших видів юридичної відповідальності (похідні або відмежувальні) [3, с. 234-235].

Отже, можна зазначити, що адміністративна відповідальність є видом юридичної відповідальності якій притаманні ознаки останньої, а також адміністративна відповідальність має ознаки, які притаманні тільки їй.

Таким, чином, адміністративну відповідальність, можна визначити як вид юридичної відповідальності, який передбачений чинним законодавством, настає за вчинення адміністративного проступку та полягає в накладенні в особливому процесуальному порядку на винну особу адміністративних стягнень органами адміністративної юрисдикції.

Систему національного законодавства України, що регулює адміністративну відповідальність, складають Кодекс України про адміністративні правопорушення, а також інші нормативно-правові акти. КУпАП є основним нормативним актом, який регламентує адміністративну відповідальність. Саме в даному нормативно-правовому акті визначено які діяння є правопорушеннями і які покарання застосовується до осіб, що їх вчинили. Сьогодні КУпАП – центральний і домінуючий кодифікований збірник законодавчих актів адміністративно-деліктної сфери – викликає справедливі нарікання з боку фахівців, які вказують, що він мало відповідає умовам нової адміністративної ідеології, яка започаткована в Концепції адміністративної реформи в Україні і поступово втрачає своє значення як інструменту забезпечення законності та потребує кардинального оновлення.

Головною підставою для настання адміністративної відповідальності є факт вчинення особою адміністративного правопорушення. Відповідно до ст. 9 КУпАП України: „Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність” [4].

Крім того, у частині другій статті 9 КУпАП закріплено положення, згідно з яким адміністративна відповідальність за правопорушення настає, якщо вони за своїм характером не тягнуть кримінальної відповідальності. Вбачається, що це зроблено з метою розмежування злочинів і проступків.

Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачені склади адміністративних проступків у сфері обігу зброї та небезпечних речовин. Так, ст. 94 КУпАП передбачається адміністративна відповідальність за порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів про зберігання, використання й облік вибухових матеріалів у галузях промисловості; ст. 174 КУпАП – за стрільбу з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку; ст. 190 КУпАП – за порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї; ст. 191 КУпАП – за порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів; ст. 192 КУпАП – за порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та правил взяття її на облік; ст. 193 КУпАП України – за ухилення від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів; ст. 194 КУпАП України – за порушення працівниками торговельних підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів і ст. 195 КУпАП України передбачається адміністративна відповідальність за порушення працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів [5].

Зазначимо, що конкретні статті адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї та вибухових речовин законодавець розмістив у різних главах «Особливої частини» КУпАП. Тому вважаємо за необхідне певним чином систематизувати статті, які передбачають відповідальність за правопорушення в даній сфері.

Адміністративні правопорушення, що вчинюються у сфері обігу зброї та вибухових речовин, як і інші адміністративні проступки мають свій склад, який включає у себе

елементи, що всебічно характеризують вчинене протиправне діяння. До цих елементів відносяться об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона. При цьому, для притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності необхідна обов'язкова наявність у протиправному діянні усіх елементів складу правопорушення. Відсутність хоча б одного з них не дозволяє кваліфікувати діяння як адміністративне правопорушення, а, отже, застосовувати адміністративні стягнення [6, с. 252]. Від якості оцінки елементів складу залежить правильність кваліфікації правопорушення й вибір відповідного адміністративного стягнення.

Цілком доцільно, вважаємо, коротко дати юридичну характеристику адміністративним правопорушенням у сфері обігу зброї та вибухових речовин. Так, об'єктом адміністративного проступку, передбаченого ст. 94 КУпАП „Порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів про зберігання, використання та облік вибухових матеріалів у галузях промисловості”, віднесеного до глави 8 КУпАП, виступають відносини щодо безпеки використання вибухових матеріалів у промисловості та на інших об'єктах, нагляд за якими віднесено до компетенції органів державного нагляду за охороною праці. Об'єктом проступку, передбаченого ст. 174 КУпАП „Стрільба з вогнепальної, холодної металюної чи пневматичної зброї в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку” є відносини громадського порядку та громадської безпеки, життя та здоров'я громадян. Зазначені відносини охороняються нормами глави 14 КУпАП. Об'єктом адміністративного проступку передбаченого ст. 190 КУпАП „Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї”, виступають відносини громадського порядку та громадської безпеки, метою яких є забезпечення правопорядку та попередження злочинів з використанням зброї.

З об'єктивної сторони ці проступки вчиняються як шляхом дій, так і бездіяльності. Наприклад, склади адміністративних проступків, що передбачені ст. 174 КУпАП „Стрільба з вогнепальної, холодної металюної чи пневматичної зброї в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку” та ст. 194 КУпАП „Порушення працівниками торговельних підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів”, вчиняються шляхом активних дій, а такий склад адміністративного проступку як порушення громадянами правил зберігання вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (ст. 191 КУпАП), може вчинятися шляхом бездіяльності (невиконання) відповідальними особами покладених на них обов'язків.

Важливе місце у зазначених складах відводиться факультативним ознакам (час, місце, умови, способи, та засоби вчинення правопорушень) об'єктивної сторони проступків. Для більшості з них (ст.ст. 94, 190, 191, 194, 195 КУпАП) основною є така факультативна ознака, як “умова вчинення”. Відповідно до неї наявність об'єктивної сторони адміністративного проступку буде лише в тому випадку, коли передбачені диспозицією дії настануть у разі порушення відповідних правил або умов, нормами яких регулюється дозвільна діяльність.

В окремих складах основними ознаками об'єктивної сторони виступають такі факультативні ознаки, як „місце” або „час” вчинення адміністративного проступку.

Суб'єктом адміністративних правопорушень може бути осудна фізична особа, якій на момент вчинення адміністративного проступку виповнилося 16 років. Поряд із загальними суб'єктами правопорушень у даній сфері існують спеціальні суб'єкти, тобто

ті, які наділені спеціальними ознаками. Наявність таких ознак надає можливість притягти винних осіб до адміністративної відповідальності [2, с. 70]. До спеціальних суб'єктів можна віднести посадових осіб і робітників підприємств, які створюють і виробляють небезпечні предмети, здійснюють їх продаж, а також використовують не за призначенням. Наприклад, це посадові особи підприємств, установ і організацій усіх форм власності, тобто особи, на яких згідно зі штатним розписом покладено виконання організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків з питань створення, виробництва, зберігання, обліку та використання зброї, боєприпасів до зброї, вибухівки та ін.; особи, які виробляють спеціально визначені предмети, матеріали і речовини, працівники торгівельних підприємств і організацій, які здійснюють продаж зброї і боєприпасів до зброї, майстри-підричники, роздавальники вибухових матеріалів і т.д.

Із суб'єктивної сторони вказані адміністративні проступки, як і всі інші, пов'язані з виною, тобто психічним ставленням особи до вчиненого адміністративного проступку та негативних наслідків, що настали. У групі адміністративних деліктів, що нами розглядаються, вина правопорушника має дві форми прояву: умисну та необережну.

Умисною формою вини характеризуються дії особи, яка вчинила стрільбу з вогнепальної, холодної металюної чи пневматичної зброї в населених пунктах або в не відведених для цього місцях, а також з порушенням установленого порядку (ст. 174 КУпАП).

А суб'єктивна сторона порушення працівниками торгівельних підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної або пневматичної зброї і бойових припасів (ст. 194 КУпАП) характеризується здебільшого необережною формою вини. Причина такого становища — легковажність відносно виконання службових обов'язків. Вони не передбачають можливості настання шкідливих наслідків своєї протиправної дії чи бездіяльності, хоч повинні були і могли їх передбачати.

Отже під складом адміністративного правопорушення, пов'язаного з порушенням законодавства у сфері обігу зброї та небезпечних речовин можна розуміти сукупність обов'язкових об'єктивних і суб'єктивних ознак, які утворюють і характеризують, згідно з чинним законодавством, суспільно-шкідливе діяння як певний вид адміністративного проступку, в даній сфері.

Незважаючи на численні зміни та доповнення до чинного КУпАП, кількість правопорушень у сфері обігу зброї та вибухових речовин щороку збільшується, що певною мірою свідчить про недоліки правової охорони даної сфери заходами адміністративної відповідальності.

Якщо проаналізувати санкції, передбачені за порушення правил обігу зброї та небезпечних речовин, ми можемо констатувати наступні їх види: попередження (стаття 192); штраф (статті 94, 166-10, 166-12, 174, 190, 191, 192, 193, 194, 195); конфіскація зброї (статті 174, 190); оплатне вилучення зброї і боєприпасів (статті 191).

На нашу думку, найбільш ефективним видом адміністративного стягнення за вчинення певних видів проступку у сфері обігу зброї є адміністративний арешт, що, згідно зі ст. 32 КпАП України, установлюється і застосовується лише у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень. Застосування адміністративного арешту передбачено за найсерйозніші проступки, які межують зі злочинами. Так, характеризуючи деякі проступки у зазначеній сфері (стаття 176 „Стрільба з вогнепальної, холодної металюної чи пневматичної зброї в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку” та стаття 190

„Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї”), можна зазначити, що склади зазначених проступків створюють певну загрозу для громадського порядку та громадської безпеки та можуть потягнути настання шкідливих наслідків для оточуючих. Тим більше, що певні дії суб’єкта проступку межують із відповідними діями суб’єкта злочину у статті 262 „Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем”, статті 263 „Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами” та статті 264 „Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів” КК України.

Висновок. Отже, підсумовуючи зазначене вище, пропонуємо:

- доповнити санкцію ч.1 ст. 174 КУпАП таким видом адміністративного стягнення, як адміністративний арешт на строк до п’ятнадцяти днів;
- доповнити санкцію ч.1 та ч.2 ст. 190 КУпАП таким видом адміністративного стягнення, як адміністративний арешт на строк до п’ятнадцяти днів.

Таким чином, для ефективного забезпечення правопорядку у сфері обігу зброї та вибухових речовин першочергове значення має удосконалення правового регулювання цієї діяльності. Сучасний стан законодавства про адміністративну відповідальність у цій сфері не є достатньо систематизованим, що перешкоджає ефективному застосуванню його з метою для боротьби з правопорушеннями у сфері обігу зброї та вибухових речовин. Вважаємо за необхідне подальше реформування адміністративного законодавства у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адміністративне право України: Акад. курс: Підруч.: У 2 т. — Т. 1. Загальна частина / Ред. кол.: За заг. ред. В.Б. Авер’янов (голова). — К.: Юридична думка, 2004. — 584 с.
2. Миколенко А.И. Административный процесс и административная ответственность в Украине : [учеб. пособ., издательство второе, дополненное] / А.И. Миколенко — Х.: Одиссей, 2006. — 352 с.
3. Яфонкін А.О. Законодавче забезпечення відповідальності за вчинення адміністративного проступку в Україні / А.О. Яфонкін // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). — 2009. — № 4(47). — С. 233-238.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Науково-практичний коментар / Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін.; — К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. — 781с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122 (з наступними змінами та доповненнями).
6. Колпаков В.К. Адміністративне право України : [підручник, 2-ге видання, доповнене] / Колпаков В.К. — К., 2000. — 245 с.